

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

ІВАНКІВ ІРИНА БОГДАНІВНА

УДК 341.231.14(043.3/.5)

**ПРАВА ЛЮДСТВА:
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія
політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі загальнотеоретичного правознавства та публічного права факультету правничих наук Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
КОЗЮБРА Микола Іванович,
Національний університет
«Києво-Могилянська академія», професор
кафедри загальнотеоретичного правознавства
та публічного права факультету правничих наук

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ПОГРЕБНЯК Станіслав Петрович,
Національний юридичний університет імені
Ярослава Мудрого, професор кафедри теорії і
філософії права; член Кваліфікаційно-
дисциплінарної комісії прокурорів

кандидат юридичних наук, доцент
ГУДИМА Дмитро Анатолійович,
суддя Верховного Суду; Львівський
національний університет імені Івана Франка,
доцент кафедри теорії та філософії права
юридичного факультету

Захист відбудеться 27 червня 2019 року о 14:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К26.008.04 в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» за адресою: 04070, м. Київ, вул. Г. Сковороди, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Києво-Могилянська академія» за адресою: 04070, м. Київ, вул. Г. Сковороди, 2.

Автореферат розіслано 26 травня 2019 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

З. С. Черненко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Нові інформаційні та комунікаційні технології прискорюють глобалізаційні процеси на планеті, створюючи взаємопов'язане та взаємозалежне глобальне суспільство. Суттєвих змін у зв'язку з цим зазнають права людини. Глобальний простір вимагає дотримання мінімальних стандартів прав людини в універсальному сенсі. Спільна відповідальність усіх держав, які заявляють про повагу до прав людини, означає як утримання від порушень, так і позитивні дії щодо їх захисту, забезпечення правових, ідеологічних, матеріальних та інших реальних гарантій прав людини не тільки як громадянина певної держави, а й як частини людства. Взаємозалежний світ вимагає нових рішень для захисту від нових загроз. Нині також можна говорити про те, що перед правовою наукою постає питання визначення та характеристики людства як нового суб'єкта суспільних і правових відносин.

Зростання впливу міжнародного співтовариства й міжнародного права, у тому числі права прав людини, на внутрішньодержавні відносини обумовлює процеси змін у статусі держав та розумінні їхнього суверенітету. Сучасний рівень розвитку людського суспільства вимагає нових підходів до управління і правового регулювання на національному та міжнародному рівнях. Постають питання щодо тенденцій розвитку суб'єктів сучасних міжнародних відносин та міжнародного права, щодо ролі держав у забезпеченні прав людини.

Правозахисні рухи створили реальність, у якій не лише держава, а й людина та об'єднання людей набули правосуб'єктності в міжнародних відносинах. Держави більше не мають монополії на представництво населення. Нормативний захист прав людини вийшов за межі державних кордонів, породивши широкий спектр досліджень у сфері прав людини. Однак проблемним залишається питання визначення механізмів гарантування колективних прав, які часто називають правами третього покоління. Таке завдання є надзвичайно складним, зокрема через невизначеність суб'єкта цих прав. Разом з тим у контексті прав третього покоління обговорюються настільки глобальні та важливі потреби для багатьох людей, що суб'єктом деяких з цих прав потрібно визнавати людство в цілому, а не окремих осіб чи групи осіб.

Це дисертаційне дослідження ґрунтується на авторській концепції прав людства, до яких входять право на мир, право на здорове довкілля та право на сталий розвиток. Права людства як особливі права третього покоління, що ґрунтуються на принципі солідарності, розвинулися з фундаментальних індивідуальних прав першого покоління. Їх варто розглядати як логічне продовження необхідності кращого захисту загальнолюдських основоположних цінностей, які є необхідними для існування людства як виду та його розвитку.

Актуальність теми дисертації пояснюється змінами у доктрині прав людини, вказаними глобалізаційними процесами та розвитком глобальної

співзалежності; з огляду на це існує обґрунтована необхідність надати теоретичне визначення поняття людства як суб'єкта зазначених прав.

Права людства, охоплюючи всіх людей, становлять підґрунтя для захисту прав людини, тому їхнє докладне вивчення переслідує подвійну мету: кращого розуміння механізмів захисту індивідуальних прав людини, з одного боку, та прав людства, – з іншого.

Необхідність дослідження прав людства ґрунтується також на важливості цих прав; закріплення та визначення механізмів захисту прав людства допомагатиме визначити суб'єктів певних прав у доктрині прав людини та створити відповідні основи для кращого їх захисту.

Права людства є майже недослідженими не лише в українській правничій науці, а й у міжнародному правовому дискурсі. Концепція прав людства постала як продовження ідеї прав людини третього покоління, запропонованої К. Васаком. У середині 1970-х років він оголосив про появу нової групи прав людини – прав третього покоління, суб'єктами яких, на відміну від попередніх груп, визнавалися народи та нації. Проте К. Васак не дослідив докладно особливості цих прав, переважно зосередившись на принципі поділу прав на покоління. Чимало вчених працюють над розвитком прав третього покоління. Р. Фрідман (Велика Британія) називає їх, наприклад, гібридним конструктом міжнародного права прав людини; А. Бюлент (Туреччина), у свою чергу, критикує це поняття, стверджуючи, що концепція «поколінь прав» є помилковою. Ч. Мік (Польща) досліджує права третього покоління з позиції колективних прав. М. Ханнан (Бангладеш) поєднує права третього покоління з належним урядуванням. В українських дослідженнях переважають роздуми над доцільністю поділу прав людини на покоління, дискусії щодо каталогу прав людини третього покоління, а також можливого виникнення прав четвертого покоління. Дослідники часто звертаються до проблеми юридизації прав людини. Так, М. І. Козюбра (Україна) розвиває підхід щодо природності поступового юридичного визнання прав людини, починаючи з прав людини першого покоління, але цей процес не є завершеним та продовжується для прав другого та третього покоління. Важливо зазначити, що вчені звертають увагу на проблему визначення суб'єкта прав людини третього покоління.

У більшості випадків наукові праці у сфері прав людини третього покоління стосуються дослідження індивідуальних та колективних прав, часто називаючи право на мир, на здорове довкілля та сталий розвиток правами цього покоління. Автори переважно визначають суб'єктами цих прав групи, нації або народи. Проте народи та нації мають політичний вимір, тому часто є контраверсійними суб'єктами, крім того, вони все одно представляють обмежені групи людей, залишаючи питання про глобальний захист відкритим. Чимало дослідників розглядають проблеми права на мир (Я. Нагурни (Польща), Д. Дж. Перрі (США), Д. Пуяна (Коста Ріка), К. Г. Фернандес (Коста Ріка) та ін.). Вони по-різному тлумачать право на мир та його суб'єкта, проте погоджуються, що це право є суттєвим для подальшого розвитку людства.

Право на безпечне (здорове) довкілля є досить ґрунтовно дослідженим у правничій літературі. Його досліджують у контексті екологічного права (С. М. Кравченко (Україна), Р. П. Хайкс (Велика Британія), а також у контексті залежності прав людини та довкілля (З. Галіцкі (Польща), Ф. Франціоні (Італія)). Крім того, ведуться дискусії щодо необхідності визнання права на безпечне (здорове) довкілля правом людини (А. Бойл (США), Р. Братсепіс (США)). Право на сталий розвиток лише нещодавно ввійшло до дискурсу про права людини, проте вже чимало вчених розмірковують над його природою та перспективами захисту (У. Баксі (Велика Британія/Індія), А. Розас (Фінляндія), Р. Шлафенберг (Польща)). Суттєвими є дискусії щодо доцільності й необхідності визнання розвитку правом людини (П. Алстон (Австралія), Б. Андреассен (Норвегія), а також співвідношення розвитку, стану довкілля та прав людини (К. Г. Девіс (США), Р. Павоні (Італія)).

Крім проблеми прав людини третього покоління, багато дослідників зверталися до проблеми зміни співвідношення людини та держави у контексті процесів глобалізації та самоусвідомлення людством себе. А. Кассезе (Італія) писав про поступовий занепад суверенних держав та відповідне зростання ролі міжнародних організацій. У свою чергу Л. Ульяшина (Білорусь) говорить про вихід людини як окремого суб'єкта на міжнародну арену. Чимало вчених розмірковують про межі впливу держави на людину та формування нових взаємозв'язків між ними. В. Осятинські (Польща) докладно аналізує межі прав людини та вказує на їх поступове розширення за рахунок втрати державою можливості безконтрольно обмежувати свободи та права своїх громадян. Р. Фальк (США) звертається до ідеї права людства, розмірковуючи над новим світовим порядком. На цьому також акцентує Ф. Аллотт (Велика Британія), вказуючи, що людство потребує кардинальних змін у відповідь на глобальні виклики.

Право людства згадується переважно як обов'язки *erga omnes*, або як певний набір моральних обмежень. У своїй монографії «Право людства» («*Humanity's Law*») Р. Тейтель (США) говорить переважно про глобальну небезпеку тероризму, заради захисту від якої людство має об'єднатися. Про права людства в українській правничій науці коротко згадує П. М. Рабінович (Україна). Права людства у контексті юридичної доктрини прав людини залишаються практично недослідженими.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження проведене відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., ухвалених Національною академією правових наук України (рішення від 3 березня 2016 р.), Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015. Роботу виконано за планом науково-дослідних робіт Національного університету «Києво-Могилянська академія» «Верховенство права: стан та перспективи вдосконалення механізмів його реалізації в Україні», реєстраційний номер в УкрІНТЕІ: 0112U007427.

Мета і завдання дослідження. Метою цієї дисертації є комплексне дослідження концепції прав людства, аналіз сучасного стану їхнього розвитку та механізмів захисту, а також можливостей щодо подальшого їх розширення та підвищення ефективності захисту. У зв'язку з тим, що комплексна концепція прав людства розглядається у загальнотеоретичному правознавстві вперше, реалізація поставленої мети зумовила необхідність послідовного вирішення таких дослідницьких завдань:

- проаналізувати сучасні підходи до класифікації прав людини та обґрунтувати необхідність виокремлення та характеристики їх особливого виду – прав людства;
- відмежувати права людства від інших прав третього покоління та визначити їх відмінні ознаки;
- обґрунтувати правосуб'єктність людства та з'ясувати її роль для захисту прав людини;
- виявити особливості юридичного закріплення прав людства на мир, на здорове довкілля та на сталий розвиток та проаналізувати їх зв'язок із правами людини;
- проаналізувати механізми захисту прав людства через наявні механізми захисту прав людини;
- запропонувати нові підходи до розуміння захисту прав людства через механізми міжнародної співпраці.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що пов'язані з регулюванням та забезпеченням прав людини.

Предметом дослідження є стан та перспективи забезпечення прав людства, зокрема права на мир, на здорове довкілля та на сталий розвиток.

Методи дослідження. Ця дисертація є комплексним дослідженням, виконаним на стиках загальної теорії права, порівняльного правознавства, а також міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права. Цим обумовлюється вибір дослідницьких методів, поєднання яких дозволило глибше зрозуміти предмет наукового аналізу.

Дисертація ґрунтується на синтезі доктринальних та якісних методів (*qualitative methods*), що дають змогу розробити й розвинути теорію для кращого розуміння певного суспільного явища. Філософсько-методологічну основу дослідження становлять принципи, закони і категорії діалектики. Для встановлення вірогідності та повноти інформації, застосованої у процесі дослідження, використаний метод об'єктивності.

За допомогою доктринального юридичного дослідження, що дозволяє здійснення порівняльного аналізу правничих доктрин та різних аспектів юридичних концепцій, зокрема законів, судових справ та рішень, правил тощо, сформовано основу для аналізу прав людства, зроблено узагальнення законодавчих актів, прецедентного права тощо, що існує в цій царині. Антропологічний метод був використаний для дослідження становлення правосуб'єктності людства. Методологія доктринального дослідження

дозволила здійснити якісний контент-аналіз найбільш релевантної літератури у цій сфері. Цей метод переважно застосований у Розділі 1.

У Розділі 2 за допомогою методу порівняльного аналізу вдалося порівняти регіональні системи захисту прав людини та людства, з урахуванням економічних та політичних чинників, притаманних для кожної з систем. Порівняльне дослідження дало можливість побачити загальну картину стану захисту окремих прав людства шляхом порівняння їхнього регулювання в різних правничих системах. Цей дослідницький метод дав інструменти для визначення того, як різні правові системи, елементи таких систем, юридичні інститути впливають на суспільство й один на одного, та спрогнозувати у такий спосіб потенційні напрями розвитку загальнотеоретичних і практичних шляхів кращого захисту прав людини та ймовірного захисту прав людства. Крім того, застосування історико-правового методу сприяло кращому дослідженню процесу розвитку ідеї прав третього покоління та її переростання в ідею прав людства.

У Розділі 3 застосування методу неемпіричного міждисциплінарного аналізу, який дозволяє проводити аналіз явищ реальної дійсності без проведення фактичного практичного дослідження (так званої польової роботи), допомогло належно дослідити соціально-правові характеристики міжнародних судових органів й інших механізмів міжнародної співпраці, в яких на практиці розвивається ідея прав людини та людства. Такий аналіз є важливим для вирішення проблем вибору механізмів захисту прав людства. Методи якісного аналізу та синтезу були застосовані на заключних етапах дисертаційного дослідження, що посприяло кращому розумінню можливостей виокремлення механізмів захисту прав людства.

Поєднання вказаних методів сприяло формулюванню й обґрунтуванню загальних наукових висновків та пропозицій в рамках цього дисертаційного дослідження.

Джерельну базу дослідження склали міжнародні документи: міжнародні договори, резолюції та інші документи «м'якого права» ООН, ОБСЄ, інших міжнародних організацій, зокрема, Ради Європи та практика Європейського суду з прав людини, законодавство України, звіти неурядових організацій, а також наукові праці зарубіжних та вітчизняних учених. Значну частину використаних джерел становлять іншомовні матеріали в оригіналі (англійською, польською, іспанською, італійською, французькою, російською мовами); якщо в тексті не зазначено інше, переклад іншомовних джерел виконано здобувачкою самостійно. У ході підготовки дисертації використано окремі матеріали, зібрані під час проведення наукових досліджень, навчання та академічних відряджень до Університету Миколая Коперника (м. Торунь, Польща), Варшавського Університету (м. Варшава, Польща), Європейського університетського інституту (м. Флоренція, Італія), Університету Марії Кюрі-Склодовської (м. Люблін, Польща), Чиказького Університету Лойола (м. Рим, Італія).

Наукова новизна дисертаційної роботи. Ця дисертація є першим у юридичній науці комплексним загальнотеоретичним дослідженням прав людства та їх взаємозв'язку з правами людини. Найвагоміші результати дисертаційного дослідження, що мають наукову новизну, є такими:

уперше:

- запропоновано концепцію прав людства як особливих прав третього покоління. На сучасному етапі дослідженості вони включають право на мир, на здорове довкілля та на сталий розвиток;

- визначено відмінні ознаки прав людства, а саме: суб'єктом цих прав є людство; їх іманентна співзалежність з правами людини; неможливість реального забезпечення прав людства для особи без гарантування їх реалізації для всіх; екстратериторіальність; належність різним поколінням людства;

- запропоновано використовувати наявні механізми міжнародних судових органів для захисту прав людства. Наявна практика динамічного тлумачення судами юридично визнаних прав першого покоління для захисту прав другого та третього покоління дозволяє припустити застосовність цього механізму для захисту прав людства, що підтверджується, зокрема, практикою Європейського суду з прав людини;

- запропоновано розглядати механізми міжнародної співпраці для захисту прав людства, зокрема через діяльність міжнародних миротворчих місій, моніторингових місій, проектів міжнародного розвитку тощо. Такі механізми насамперед створюють умови фіксування порушень прав людства для подальшого їх захисту в судових органах. Крім того, вони створюють умови для сталого розвитку, за якого право на мир та здорове довкілля є більш захищеними;

- обґрунтовано взаємозалежність прав людства та прав людини та доведено можливість їхнього перехресного захисту;

удосконалено:

- класифікацію суб'єктів прав людини та розподіл прав людини на різні категорії;

- теоретичне розуміння права на мир, на здорове довкілля та на сталий розвиток крізь призму закріплення у міжнародних документах «м'якого права»;

- наукові уявлення про взаємовплив різних правових систем для подальшого розвитку доктринального та практичного підходів до розуміння колективних і солідарних прав, їхнього відображення в ідеях поколінь прав людини та механізмів їх захисту;

набули подальшого розвитку:

- доктринальні підходи до визначення прав третього покоління як солідарних прав;

- аргументи на користь необхідності застосування динамічного тлумачення міжнародних документів у царині прав людини;

- обґрунтування доцільності визначення людства бенефіціаром міжнародної співпраці.

Практичне значення отриманих результатів. Результати проведеного дослідження можуть бути використані у:

- *науково-дослідній сфері* – у загальній теорії права, а також у галузевих юридичних науках для подальшого вивчення природи прав людства та їх взаємозв'язку з правами людини;
- *сфері правотворчості* – як теоретична основа у процесі міжнародної та національної правотворчості щодо прав людства, особливо щодо права на мир, здорове довкілля, сталий розвиток;
- *правозастосовній діяльності* – для застосування принципу динамічного тлумачення судами, а також поглиблення розуміння взаємозалежності захисту прав людини та людства;
- *навчальному процесі* – з метою підготовки навчально-методичної літератури, посібників, підручників, проведення занять із дисциплін «Загальна теорія права», «Конституційне право», «Права людини», «Порівняльне правознавство», при викладанні відповідних навчальних курсів, а також у науково-дослідній роботі студентів.

Теоретичні аспекти дисертації використовувалися авторкою у практичній роботі зі втілення проектів міжнародного розвитку та під час роботи в міжнародній моніторинговій місії, а також під час проведення семінарських занять з навчальних дисциплін, зокрема «Конституційне право» та «Антропологічна експертиза національного законодавства».

Особистий внесок авторки. Теоретичні положення та висновки, що містяться в дисертації та визначають її наукову новизну, сформульовані дисертанткою особисто. Використані в дисертаційному дослідженні ідеї, положення чи теорії інших авторів мають відповідні посилання і спрямовані переважно для підкріплення ідей дисертантки. Переклад усіх цитат здійснено авторкою самостійно. Опубліковані праці за темою дисертації є індивідуальними.

Апробація матеріалів дисертації. Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри загальнотеоретичного правознавства та публічного права факультету правничих наук НаУКМА. Основні теоретичні положення, висновки і пропозиції, які містяться у дисертації, доповідалися та обговорювалися під час проведення та участі у нижчевказаних заходах:

1. Науково-дослідна робота у межах Стипендіальної програми Уряду Республіки Польща для молодих науковців в Університеті Миколая Коперника в м. Торунь, Польща, 2009–2010 академічний рік;
2. Міжнародна науково-практична конференція «Міжнародні та національні механізми захисту прав людини», 8 квітня 2011 р., Донецьк;
3. Науково-дослідна робота у межах Стипендіальної програми ім. Лейна Кіркланда в Університеті ім. Марії Кюрі-Склодовської в м. Люблін, Польща, 2013–2014 академічний рік;

4. Joint International Study Circle Nordic Summer Institute and European Humanities Institute: Seminar on Human Rights and International Relations, Nordic Summer University, 14–16 March, 2014, Vilnius;

5. Школа для викладачів із загальної теорії права, Координатор проектів ОБСЄ в Україні, 2015 р. (як організатор);

6. Joint International Study Circle Nordic Summer Institute and European Humanities Institute: Human Rights and International Relations, Nordic Summer University School of Governance, Law and Society at Tallinn University, Estonia, 11–13 March 2016;

7. Літня школа «Загальна теорія права та методика викладання», Координатор проектів ОБСЄ в Україні, 2016 р. (як організатор);

8. Літня школа із загальної теорії права: український та міжнародний досвід викладання, Координатор проектів ОБСЄ в Україні, 2017 р. (як організатор);

9. Joint International Study Circle Nordic Summer Institute and European Humanities Institute: Winter Session – Special Focus: The Citizens of Humanity: Membership and Human Rights of Diasporas in Cooperation with Wroclaw University, 24–26 February 2017, Wroclaw, Poland;

10. International Conference «Rule of Law in the 2030 Sustainable Development Agenda», 1–2 February 2019, Rome, Italy.

Публікації. Основні положення та висновки дослідження відображені в п'яти наукових працях, в тому числі: чотири – в наукових фахових виданнях, внесених до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт; одна – у закордонних фахових виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Структурно дисертація складається зі вступу, трьох тематичних розділів, що містять тринадцять підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, охарактеризовано ступінь наукової розробки теми, показано зв'язок дисертації із науковими темами, програмами, курсами, визначено об'єкт та предмет, мету і завдання дослідження, описано використану методологію та джерельну базу дослідження, сформульовано наукову новизну отриманих результатів та положень, що виносяться на захист, визначено їх теоретичне та практичне значення, подано відомості стосовно апробації результатів дослідження та публікацій за темою дисертації.

У **Розділі 1 «Людство як суб'єкт прав»** досліджено класифікацію прав людини та підходи до визначення суб'єктів прав. Проаналізовано критичні позиції щодо суб'єктів прав третього покоління та запропоновано виділити особливий вид прав цього покоління – права людства – на підставі сформульованих відмінних ознак. Особливу увагу присвячено правосуб'єктності людства, тобто його здатності мати права і здійснювати їх, а

також вимагати притягнення до відповідальності за їх порушення. Поставлено питання про уповноважених суб'єктів та запропоновано розглядати міжнародні організації, захисників прав людини тощо серед таких суб'єктів.

У підрозділі 1.1 **«Людство як правова і філософська категорія»** проаналізовано розуміння людства в філософських, соціологічних та антропологічних працях. Також докладно досліджено становлення філософських та правничих підходів до розуміння людства як необхідної міри моральності й окремого суб'єкта суспільних відносин. Ураховано також феномен глобальної співзалежності та розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, що дозволяють аргументувати існування об'єднаного людства, яке може мати власні права.

У підрозділі 1.2 **«Класифікація прав людини та місце у ній прав людства»** проаналізовано різні підходи до класифікації прав людини. Значну увагу приділено критичній оцінці поділу прав людини на покоління, а також проблематиці визначення каталогу та суб'єктів прав третього покоління як солідарних прав. Авторка наводить різні підходи до розуміння прав третього покоління, неузгодженість яких дозволяє зробити висновок про доречність виділення особливих прав цього покоління – прав людства.

Підрозділ 1.3 **«Види суб'єктів прав третього покоління на тлі суб'єктів прав людини загалом»** присвячений дослідженню еволюції підходів до суб'єктів міжнародного права та суб'єктів прав людини. Проведено історичний аналіз розвитку доктрини прав людини, яка наділяє особу правом заявляти вимоги до держави. За аналогією можна говорити про право людства заявляти вимоги до міжнародних організацій.

На підставі критичної оцінки невизначеності суб'єктів прав третього покоління запропоновано визнати людство суб'єктом обраних прав третього покоління, тобто права на мир, права на здорове довкілля, права на сталий розвиток. Загальною особливістю людства як суб'єкта є об'єднання всіх людей навколо глобальних проблем, а не створення нових зайвих поділів.

Підрозділ 1.4 **«Відмінні ознаки прав людства як особливих прав третього покоління»** присвячений визначенню критеріїв, які відрізняють права людства від інших прав людини. Авторкою визначено п'ять відмінних ознак та проаналізовано кожен з них. Відмінними ознаками є такі: суб'єктом цих прав є людство; їх іманентна співзалежність з правами людини; неможливість реального забезпечення прав людства для особи без гарантування їх реалізації для всіх; екстратериторіальність; належність різним поколінням людства.

У підрозділі 1.5 **«Правосуб'єктність людства як суб'єкта обраних прав третього покоління»** проаналізовано розуміння правосуб'єктності як можливості чи здатності суб'єкта мати права і здійснювати їх, а також вимагати притягнення до відповідальності за їх порушення. Авторкою розглянуто критичні погляди на розуміння цієї юридичної категорії. Правосуб'єктність людства описана з розумінням відсутності остаточної визначеності в цьому питанні. Зроблено спробу визначити суб'єктів, уповноважених на захист цих

прав. Запропоновано розглядати становлення правосуб'єктності людства у динаміці розвитку глобальних змін.

У **Висновках до Розділу 1** підсумовано основні його положення та наведено узагальнення описаних пропозицій.

У Розділі 2 «**Обрані права людства: право на мир, право на здорове довкілля, право на сталий розвиток**» насамперед обґрунтовано обрання трьох прав людства, які відповідають відмінним ознакам, визначеним у Розділі 1. Такими правами є право на мир, право на здорове довкілля та право на сталий розвиток. Кожному з цих прав присвячений окремий підрозділ, що включає опис взаємозв'язку з правами людини, еволюції у міжнародному праві, закріплення у регіональних документах щодо захисту прав людини, а також обґрунтування визначення людства суб'єктом цих прав. Кожне із зазначених прав людства є одночасно фундаментом для існування прав людини та своєрідною «парасолькою», що захищає їх від порушень. Права людства є логічним продовженням прав першого та другого покоління, розвиваючи та доповнюючи їх. На підставі аналізу міжнародних документів «м'якого права» прослідковано початок юридизації прав людства.

Підрозділ 2.1 «**Обґрунтування вибору прав людства**» присвячений об'єднанню цінностей миру, здорового довкілля та сталого розвитку у концепцію прав людства. Проаналізовано цілі світового співтовариства, які спрямовані на втілення зазначених цінностей. Особливий акцент зроблено на африканській філософії убунту, яка розглядає людину без відриву від спільноти, а можливість сталого розвитку бачить через урівноважені можливості для людей усєї планети у мирному співжитті.

У підрозділі 2.2 «**Право людства на мир**» проаналізовано зв'язок миру та прав людини, а також співвідношення з міжнародним гуманітарним правом. Останнє не відповідає викликам сучасності та вимагає нового підходу до регулювання питань війни та миру. Мир є *conditio sine qua non* для реалізації прав людини. У міжнародних документах «м'якого права» простежується розвиток ідей про право на мир від визнання миру загальнолюдською цінністю до ухвалення Декларації про право на мир. Африканська та азійська системи захисту прав людини виокремлюють право на мир як колективне право, що свідчить також про можливість подальшої юридизації цього права.

Авторкою також розглянуто суб'єктність людства щодо права на мир. У глобалізованому світі збройні конфлікти не можуть бути ізольовані кордонами держав чи окремих територій, оскільки держави, які навіть не є сторонами конфлікту, відчувають наслідки воєн. Відтак, відповідним суб'єктом права на мир має визнаватися людство, оскільки тільки забезпечуючи мир у глобальному масштабі, можна визнати, що кожна людина має також забезпечене право на мир.

У підрозділі 2.3 «**Право людства на здорове довкілля**» передовсім обґрунтовано вибір терміна «здорове довкілля», що виходить з мети досліджувати права людства з позиції *lex ferenda*, яка вимагає щонайвищих

стандартів захисту прав людини та людства, тому йдеться саме про «здорове», а не тільки «безпечне» довкілля. Обрано термін «довкілля», а не «навколишнє середовище», позаяк саме він є більш властивим українській мові.

Право на здорове довкілля визнане юридичною наукою та частково дістало відображення в обов'язкових документах щодо прав людини, хоча більшість міжнародних документів, у яких йдеться про довкілля, все ж належать до «м'якого права», тому саме на їх аналізі простежено становлення цього права. Крім того, усі регіональні системи захисту прав людини хоча б частково закріпили це право. Визнання глобальної співзалежності між людьми, залежності прав людини від стану довкілля, а також відповідальності між поколіннями підкреслюють доцільність визнання людства суб'єктом права на здорове довкілля.

Підрозділ 2.4. «**Право людства на сталий розвиток**» присвячений визначенню взаємозв'язку сталого розвитку в інтересах людства з правами людини у розумінні міжнародного права. Дискурс міжнародного розвитку відображений у значній кількості декларацій, конвенцій, а також досліджень правового та економічного спрямувань. На відміну від права на мир чи права на здорове довкілля, право на розвиток було визнане невідчужуваним правом людини у ст. 1 Декларації про право на розвиток, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 4 грудня 1986 р. Також проаналізовано документи «м'якого права», які докладно описують сталий розвиток як право. Усі регіональні системи захисту прав людини згадують право на сталий розвиток, що доводить важливість цього права. Крім того, дисертантка пропонує розглядати Цілі сталого розвитку 2016–2030 ООН як процесуальний аспект права на сталий розвиток. Трансформація права людини на розвиток у право людства на сталий розвиток сприятиме більш узгодженому розумінню цих складних правових конструктів та ефективнішому плануванню його захисту та підтриманню.

У **Висновках до Розділу 2** підсумовано основні його положення та наведено узагальнення описаних пропозицій.

У Розділі 3 «**Наявні та потенційні механізми захисту прав людства**» здійснено аналіз можливих механізмів захисту прав людства. Правова природа прав людства вимагає розглядати механізми їхнього захисту, не обмежуючись наявними механізмами охорони та захисту прав людини, а також враховуючи інші механізми, які можуть бути більш релевантними для цих прав. Активна юридизація прав другого покоління підтверджує ймовірність виникнення можливості захисту прав людства в майбутньому. Наявні інституції можуть фрагментарно надавати такий захист, зокрема аналіз практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) дозволяє виокремити тренд динамічного тлумачення ним змісту деяких прав. Запропоновано також розглянути Міжнародний кримінальний суд як орган, що може притягати до відповідальності за найбільш тяжкі порушення прав людства. Крім того, інші механізми міжнародної співпраці, такі як моніторингові та миротворчі місії, а

також проекти міжнародного розвитку розглянуто як можливі механізми захисту прав людства.

Підрозділ 3.1 **«Проблемність визначення уповноважених суб'єктів та механізмів захисту прав людини»** присвячений аналізу уповноважених на захист прав людства у разі їх порушення, які є важливими для розуміння визначення механізмів захисту. Запропоновано вважати ними міжнародні судові органи та деякі міжнародні організації. На етапі становлення прав людства є прийнятною дискусійність переліку уповноважених суб'єктів, що, однак, не може розглядатися як підстава невизнання існування прав людства. Представництво інтересів людства має здійснюватися на ґрунті спільних для всіх цінностей.

У підрозділі 3.2 **«Можливості судового захисту прав людства»** розглянуто становлення міжнародних судових органів, які пройшли шлях від *ad hoc* трибуналів до постійно діючих міжнародних інституцій, які мають значний вплив на суверенні держави. Виникнення трьох регіональних судів з прав людини посилює можливості захисту спільних цінностей.

Авторкою проаналізовано практику ЄСПЛ як найбільш ефективного з трьох міжнародних регіональних судових органів із захисту прав людини. Використання динамічного тлумачення та використання прав людини першого покоління для захисту інших прав доводить можливість часткового захисту права на мир та права на здорове довкілля через механізм ЄСПЛ. Такий шлях юридизації досить широко використовується для прав людини другого покоління, тому робиться висновок, що він є застосовним і для прав людства.

Здійснено також побіжний аналіз діяльності Міжнародного кримінального суду (МКС) як механізму притягнення до відповідальності за порушення прав людства. Порушення прав людства, особливо права на мир, може містити склад міжнародних злочинів, відповідальність за які передбачена міжнародним кримінальним правом, тому міжнародну кримінальну відповідальність запропоновано розглядати як механізм притягнення до відповідальності за найбільш тяжкі випадки порушення цих прав.

У підрозділі 3.3 **«Можливості захисту прав людства через інші механізми міжнародної співпраці»** авторкою розглянуто можливості захисту права людства на мир, позаяк саме це право є зараз найбільш актуальним для України. Проте запропоновані механізми можна використати за аналогією для захисту права на здорове довкілля та сталий розвиток.

Проаналізовано роль ООН у захисті права людства на мир, адже саме ця організація є справді глобальним представницьким органом, який, хоч і не без проблем, але здійснює діяльність в інтересах усього людства. Діяльність ООН може сприяти захисту права на мир через ухвалення рішень у Раді Безпеки, а також через діяльність програм сприяння міжнародному розвитку.

Для України актуальною також є діяльність ОБСЄ для захисту права на мир. Проаналізовано діяльність Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ (СММ ОБСЄ), яка фіксує факти порушення миру у своїх звітах, які можуть бути

враховані як докази при здійсненні розслідування МКС. Крім того, діяльність СММ ОБСЄ полягає також у забезпеченні умов для відновлення інфраструктури у зоні конфлікту, що допомагає дотриманню фундаментальних прав людини, які порушуються внаслідок бойових дій.

Підрозділ 3.4 «Захист прав людства шляхом захисту прав людини» присвячений аналізу зворотного зв'язку між дотриманням прав людства через забезпечення прав людини. Доведено, що права людства порушуються переважно в регіонах, де вкрай низьким є рівень дотримання прав людини, а суб'єкти, відповідальні за їх забезпечення, не виконують або належно не виконують свої функції. Отже, підтверджено одну з відмінних ознак прав людства – іманентну співзалежність з правами людини.

У **Висновках до Розділу 3** підсумовано основні його положення та наведено узагальнення описаних пропозицій.

ВИСНОВКИ

1. Проведений аналіз класифікації прав людини дозволяє виокремити особливий вид прав третього покоління, якими є права людства. Вони суттєво відрізняються від прав перших двох поколінь і є надзвичайно складними та багатокomпонентними правами. На підставі проведеного дослідження також можна говорити про сформовану правосуб'єктність людства як його здатність мати права і здійснювати їх, а також вимагати притягнення до відповідальності за їх порушення. Виокремлення нових прав є необхідним в умовах зміни людського суспільства, що включає також поступові процеси збільшення кількості загальноновизнаних прав, котрі зобов'язані охороняти всі держави. Права людства є мета-правами, які існують як надбудова і водночас як база для всіх інших прав. Захист прав людства як особливого виду прав третього покоління має суттєве значення для дотримання індивідуальних прав особи.

2. Опис людства як цілісного суб'єкта суспільних відносин набув досить широкого обґрунтування у філософських та правничих дослідженнях. Об'єднання людства у єдиний суб'єкт зумовлено, зокрема, необхідністю реагування на схожі для всіх наслідки глобальних проблем, що ставлять під загрозу виживання людства. Крім того, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, зростання міжнародної міграції, а також самоусвідомлення людьми належності до єдиного людства підтверджують необхідність дослідження людства як суб'єкта суспільних відносин. Загальною особливістю цього суб'єкта є об'єднання всіх людей навколо глобальних проблем, що ставлять на світовий порядок денний питання виживання людства. На підставі проведеного аналізу запропоновано таке визначення людства – це глобальна спільнота людей, котрі поєднані через чесноти спільних цінностей, та яка виступає як окремий суб'єкт глобальних суспільних та правових відносин.

3. Виокремлення нової категорії у доктринальних дослідженнях прав людини може допомогти ефективніше імплементувати політику захисту основних цінностей, якими є мир, здорове довкілля і сталий розвиток.

Зважаючи на тренд активної юридизації прав другого покоління можна вважати, що права людства також мають потенціал до отримання правового регулювання та захисту. Права людства перебувають у прямій двосторонній іманентній залежності із правами людини. Індивідуальні права, зокрема права першого покоління, у свою чергу можуть отримати кращий захист, якщо права людства будуть успішно реалізовані й гарантовані усім.

4. Відмінними ознаками прав людства як особливих прав третього покоління є такі:

- 1) суб'єктом цих прав є людство;
- 2) іманентна співзалежність з правами людини;
- 3) неможливість реального забезпечення прав людства для особи без гарантування їх реалізації для всіх;
- 4) екстратериторіальність;
- 5) належність різним поколінням людства.

5. Відповідно до запропонованих ознак правами людства можна вважати право на мир, здорове довкілля та сталий розвиток, які є самостійними, особливими правами, що виходять з ідеї прав третього покоління, заснованого на принципі солідарності. Дотримання прав людини дозволить забезпечити зрівноважений розвиток суспільства, уникнути виникнення конфліктів. У свою чергу, відсутність конфліктів та проблем та сталий розвиток допомагає підтримувати належний захист довкілля, що сприяє захисту прав людини. Отже, можна говорити не тільки про захист прав людини завдяки дотриманню прав людства, а й про своєрідний захист прав людства через дотримання прав людини.

6. Окремі права людства дістали своє відображення у документах так званого «м'якого» права. Одним з нещодавніх найбільш важливих кроків для розвитку прав людства стало визнання права на мир у Декларації ООН про право на мир (2017), що є першим кроком до визнання права на мир на міжнародній арені. Доцільно пропонувати визнання цього права саме як права людства у подальших міжнародних документах. Взаємозалежність миру та дотримання прав людини є важливим критерієм для одночасного захисту обох цих цінностей та зумовлює неприпустимість порушення однієї з них для захисту іншої. Зважаючи на зміну трендів у збройних конфліктах, що виводять на перший план так звані інтернаціоналізовані конфлікти, котрі не мають достатнього регулювання в міжнародному гуманітарному праві, потрібно приділяти значну увагу захисту права людства на мир, позаяк наслідки будь-якого конфлікту можуть впливати на людство в цілому, а не лише на його прямих чи опосередкованих учасників. Визнання права людства на мир дозволить урахувати глобальну співзалежність та уникнути надання неоднакового захисту чи дискримінації за будь-якою ознакою.

7. Права людства є співзалежними не тільки з правами людини, а й також між собою. Право людства на здорове довкілля є важливим для захисту більшості індивідуальних прав. Підтримання належного стану довкілля та його

поліпшення є завданням для забезпечення існування та розвитку не лише нинішніх, але й прийдешніх поколінь, що є однією з ключових ознак прав людства. Право на здорове довкілля відображено в усіх регіональних системах захисту прав людини, що доводить його глобальний характер. Економічні дослідження та міжнародні угоди свідчать про необхідність захисту права на здорове довкілля для збереження належних гідних умов існування, а використання механізмів захисту прав людини може сприяти встановленню вищих стандартів у різних регіонах світу. Зважаючи на феномен глобальної співзалежності, що особливо яскраво проявляється у процесах, пов'язаних із станом довкілля, необхідність визнання саме людства суб'єктом права на здорове довкілля є виправданим та може сприяти сталому розвитку, позаяк він також пов'язаний зі станом довкілля.

8. На відміну від права на мир чи права на здорове довкілля, право на розвиток було визнане невідчужуваним правом людини у ст. 1 Декларації ООН про право на розвиток (1986). З іншого боку, «Цілі сталого розвитку» можна вважати процесуальним аспектом права на сталий розвиток. Забезпечення зрівноваженого та сталого розвитку в різних куточках планети, уникнення різючих відмінностей у можливостях та умовах життя, а також захист довкілля та гарантування прав людини є одночасно цілями сталого розвитку та сутністю права людства на сталий розвиток. Людство має бути визнано бенефіціаром права на розвиток, що у сучасних умовах має називатися сталим розвитком. Трансформація права людини на розвиток в право людства на сталий розвиток сприятиме його належному захисту. Різні підходи до визначення права на сталий розвиток у регіональних документах щодо прав людини відображає, з одного боку, умовну універсальність цього права, тобто його відмінне значення для кожного регіону світу. З іншого боку, більш сучасні документи, наприклад Декларація прав людини Асоціації держав Південно-Східної Азії, відображають глобальні тренди щодо визначення та захисту права на сталий розвиток. Не підлягає сумніву значущість сталого розвитку для існування нинішнього та прийдешніх поколінь людства, а також для захисту прав людини.

9. З огляду на активний розвиток міжнародних судових органів можна припустити, що у майбутньому буде запропоновано ефективний судовий захист прав людства. Наразі можна умовно говорити про те, що для захисту права на здорове довкілля та частково права на мир можна використовувати механізм ЄСПЛ, що підтверджено проаналізованими рішеннями. Наявна практика поширювального динамічного тлумачення судами юридично визнаних прав першого покоління для захисту прав другого та третього покоління дозволяє припустити застосовність цього механізму захисту для прав людства, що підтверджується практикою ЄСПЛ.

10. Порухення прав людства може містити склад міжнародних злочинів, відповідальність за які передбачена міжнародним кримінальним правом. Для притягнення до відповідальності за порушення прав людства може бути використаний механізм МКС, а також національних судів у тих державах,

які закріпили у своєму національному законодавстві відповідальність за міжнародні злочини.

11. Міжнародні організації відіграють важливу роль у захисті прав людства частково через нетрадиційні механізми захисту. Так, для права людства на мир можна говорити про існування механізмів збирання інформації про порушення через моніторингові місії для подальшого використання цих даних у міжнародних судових інституціях з метою уникнення безкарності. Такі механізми створюють умови фіксування порушень прав людства для подальшого їх захисту в судових органах. Крім того, вони створюють умови для сталого розвитку, за якого право на мир та здорове довкілля є більш захищеними. Можливості захисту прав людства не мають обмежуватися традиційними підходами, що дозволить якнайповніше врахувати розвиток міжнародної співпраці.

12. Перед людством стоїть завдання усвідомленої зміни власної свідомості і культури для вирішення глобальних проблем, а також для запобігання їхньому повторному виникненню. Такі виклики спрямовують наукові пошуки у напрямі вивчення особливостей об'єднання людства, аналізу підходів до управління та забезпечення функціонування демократичних процесів не тільки на національному, а й на міжнародному рівні. При обговоренні вибору механізмів захисту прав людства слід керуватися принципом застосування найбільш сприятливого режиму для захисту прав людства, що означає адаптування наявних механізмів міжнародної співпраці, захисту прав людини, а також виокремлення нових механізмів у разі необхідності. Відсутність традиційних механізмів захисту прав людства, які були б визнаними з точки зору доктрини прав людини, не означає неможливість захисту. Навпаки – це вимагає більш гнучкого розуміння потенції захисту та різнобічного використання мандату міжнародних організацій, що дозволить віднайти неочевидні чи нетрадиційні способи захисту прав людства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Іванків І. Б. Людство як правова і філософська категорія // Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. – 2018. – Т. 2 – С. 29–33.

2. Іванків І. Б. Право людства на мир як умова дотримання прав людини // Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. – 2017. – Т. 200. – С. 27–31.

3. Іванків І. Б. Відмінні ознаки прав людини третього покоління // Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. – 2016. – Т. 181. – С. 54–57.

4. Ivankiv I. B. Reasons for Emergence and Development of the International Judicial Bodies [Електронний ресурс] // Юридичний науковий електронний журнал. – № 1/2016. – С. 119–123 – Режим доступу: http://lsej.org.ua/1_2016/33.pdf

5. Sheiko-Ivankiv I. Ludzkość jako podmiot stosunków społecznych // AVANT. Pismo Awangardy Filozoficzno-Naukowej. Torun – 2012. – С. 132–140.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Шейко-Іванків І. Б. Права третього покоління як природні права людства: спроба дефініції, с. 289–291, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародні та національні механізми захисту прав людини», 8 квітня 2011 р., Донецьк.

7. Ivankiv I. B. Uznane prawa do pokoju jako prawa człowieka, с. 181–184, Матеріали науково-практичної конференції «Перспективні напрями розвитку сучасної юридичної науки», 29–30 січня 2016 р., Кривий Ріг.

АНОТАЦІЯ

Іванків І. Б. Права людства: стан та перспективи їх забезпечення. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» (081 – Право). – Національний університет «Києво-Могилянська академія», Київ, 2019.

У дисертації досліджуються права людства як особливі солідарні права третього покоління, які включають право на мир, на здорове довкілля та на сталий розвиток. Здійснено теоретичне узагальнення комплексного дослідження цих прав шляхом обґрунтування правосуб'єктності людства, дослідження відмінних ознак прав людства, а також опису кожного з обраних прав та аналізу наявних та потенційних механізмів захисту. Виділено відмінні ознаки прав людства та здійснено аналіз їх поступової юридизації. Концепція права людства є логічним продовженням розвитку прав першого та другого покоління, розвиваючи та доповнюючи їх.

Наявні міжнародні інституції можуть фрагментарно забезпечувати захист прав людства, зокрема аналіз практики Європейського суду з прав людини дозволяє виокремити тренд динамічного тлумачення ним змісту деяких прав. Запропоновано також розглянути Міжнародний кримінальний суд як орган, що може притягати до відповідальності за найбільш тяжкі порушення прав людства. Крім того, інші механізми міжнародної співпраці, такі як моніторингові та миротворчі місії, а також проекти міжнародного розвитку розглянуто як можливі механізми захисту прав людства. При обговоренні вибору механізмів захисту прав людства запропоновано керуватися принципом застосування найбільш сприятливого режиму для їх захисту, що означає адаптування наявних механізмів міжнародної співпраці, захисту прав людини, а також виокремлення нових механізмів у разі необхідності.

Ключові слова: людство як суб'єкт права, права людства, право людства на мир, право людства на здорове довкілля, право людства на сталий розвиток, юридизація прав людства, права людини.

АННОТАЦИЯ

Иванкив И. Б. Права человечества: состояние и перспективы их обеспечения. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 «Теория и история государства и права; история политических и правовых учений» (081 – Право). – Национальный университет «Киево-Могилянская академия», Киев, 2019.

В диссертации исследуются права человечества как особые солидарные права третьего поколения, которые включают право на мир, на здоровую окружающую среду и на устойчивое развитие. Осуществлено теоретическое обобщение комплексного исследования этих прав путем обоснования правосубъектности человечества, исследования отличительных признаков прав человечества, а также описания каждого из выбранных прав и анализа имеющихся и потенциальных механизмов защиты. Концепция прав человечества является логическим продолжением развития прав первого и второго поколения, развивая и дополняя их. Активная юридикация прав второго поколения подтверждает вероятность возникновения возможности защиты прав человечества в будущем.

Имеющиеся международные институты могут фрагментарно предоставлять защиту прав человечества, в частности анализ практики Европейского суда по правам человека позволяет выделить тренд динамического толкования содержания некоторых прав. Предложено также рассматривать Международный уголовный суд как орган, который может привлекать к ответственности за наиболее тяжкие нарушения прав человечества. Кроме того, другие механизмы международного сотрудничества, такие как мониторинговые и миротворческие миссии, а также проекты международного развития рассмотрены как возможные механизмы защиты прав человечества. При обсуждении выбора механизмов защиты прав человечества предложено руководствоваться принципом применения наиболее благоприятного режима для защиты этих прав, что означает адаптацию имеющихся механизмов международного сотрудничества, защиты прав человека, а также выделение новых механизмов в случае необходимости.

Ключевые слова: человечество как субъект права, права человечества, право человечества на мир, право человечества на здоровую окружающую среду, право человечества на устойчивое развитие, юридикация прав человечества, права человека.

SUMMARY

Ivankiv I. B. Rights of Humanity: State and Prospects of Their Protection – Manuscript. Thesis for a Candidate of Legal Sciences Degree in the specialization 12.00.01 Theory and History of State and Law; History of Political and Legal Thought. – National University of Kyiv-Mohyla Academy. – Kyiv, 2019.

The thesis presents for the innovative concept of rights of humanity as special rights of the third generation human rights, including the right to peace, to healthy environment and to sustainable development. The research was based on theoretical synthesis and comprehensive study of these rights, defining therefore the structure, which included substantiation of the humanity's legal subjectivity, establishment of distinguishing characteristics of rights of humanity, as well as a description of each of these rights, and the analysis of existing and potential mechanisms of their protection.

The development of philosophical and legal approaches to the understanding of humanity as a separate subject of social relations has been studied in detail. The phenomenon of global co-dependency and the development of information and communication technologies define the universalistic angle of research. Particular attention is devoted to research of humanity's legal subjectivity, which includes its ability to have rights and to exercise them, as well as to demand responsibility for their violation. The issue of responsible agents to protect these rights was raised. They might include international organizations, human rights defenders, etc. However, additional research is needed in this sphere.

The distinguishing characteristics of the rights of humanity are the following ones: humanity is a subject of these rights; there is direct co-dependency between rights of humanity and human rights; protection of rights of humanity requires their implementation for all with respect to individual rights; extraterritoriality; belonging to different generations of humanity. Based on these distinguishing characteristics the following rights were selected: the right to peace, the right to healthy environment and the right to sustainable development. Each of these rights is discussed through their connection with human rights, their evolution in international law, the development and positive recognition in regional human rights conventions, as well as the rationale for the definition of humanity as a subject of these rights. While describing the right of humanity to peace its correlation with international humanitarian law was also discussed.

The rights of humanity are a logical continuation of the development of the rights of the first and second generation of human rights. Each right of humanity is simultaneously a foundation for the existence of human rights and *sui generis* umbrella that protects them from violations. Active legal recognition (juridization) of the second generation human rights suggests that the possibility of protection of the rights of humanity will arise in future.

The analysis of existing and potential mechanisms for the protection of human rights is also conducted. The rights of humanity are described from *lex ferenda* perspective. Therefore, the lack of clear mechanisms for their protection at the moment is understandable and leaves possibility for further research. The legal nature

of rights of humanity requires mechanisms for their protection to be not limited to existing ones in realm of human rights doctrine, but to be considered in broader sense with other mechanisms of international cooperation that might be more relevant for these rights.

Existing international institutions can provide some protection. In particular, the analysis of the case-law of the European Court of Human Rights suggests possibility to use its mechanism for protection based on the trend of a dynamic interpretation of certain rights. It is also proposed to consider the International Criminal Court as a body that can bring to liability those accused of committing the most serious violations of the rights of humanity. In addition, other mechanisms of international cooperation, such as monitoring and peacekeeping missions, as well as international development projects, are considered as possible mechanisms for their protection. The interdependence of rights of humanity and human rights is discussed and the possibility of their cross-protection has been argued in the thesis.

Humanity faces the necessity of conscious change its approach to self-identification in order to solve global problems, as well as to prevent their re-occurrence. Such challenges direct research into the study of the development of the concept of united humanity, development of concepts of global governance and democratic processes, not only at the national but also international level.

Key words: humanity as subject of rights, rights of humanity, right of humanity to peace, right of humanity to healthy environment, right of humanity to sustainable development, juridization of rights of humanity, human rights.